

Postavení a role vyššího soudního úředníka

JUDr. Petr Lavický, Ph.D.

1. Pojem a geneze institutu

Vyšší soudní úředník je právní profese, která se v současnosti vyskytuje v řadě evropských zemí. Vznikla na počátku dvacátého století v Německu.¹ Jejím původním účelem bylo zbavení soudce úkonů rutinní povahy; dnes je však jeho činnost podstatně širší.² Lze jej charakterizovat jako soudního úředníka, který vykonává úkony soudu, které mu byly svěřeny zákonem. Jde nejen o úkony při výkonu soudnictví, ale v řadě zemí též o úkony při správě soudu.

Přestože je institut vyššího soudního úředníka značně rozšířen a jsou též podnikány pokusy o jeho jednotné evropské vymezení, právní úprava se v různých státech dosud dosti liší. Lze říci, že v největším rozsahu jsou vyšší soudní úředníci využíváni v Německu a v Rakousku; vyšší soudní úředník se v těchto zemích označuje jako **Rechtspfleger**. Odlišné pojetí se uplatňuje kupř. ve Francii, v níž se pro tento institut používá označení **Greffier**.

V České republice se úprava vyšších soudních úředníků vyskytla poměrně pozdě. Byla provedena teprve zákonem č. 189/1994 Sb., o vyšších soudních úřednících. Důvodová zpráva k tomuto zákonu se výslovně přihlásila k německému a rakouskému vzoru. Na tomto pojetí nic nezměnila ani nová úprava, provedená zákonem č. 121/2008 Sb., o vyšších soudních úřednících a vyšších úřednících státního zastupitelství a o změně souvisejících zákonů. Krom toho, že tento zákon přináší též úpravu vyššího úředníka státního zastupitelství, jinak – a dosti problematicky – vymezuje rozsah úkonů spadajících do pravomoci vyššího soudního úředníka. Postavení vyššího soudního úředníka však i nadále vychází z německého pojetí. I z tohoto důvodu bude o německé úpravě řeč dále; nejprve ale několik poznámek o evropských souvislostech.

2. Evropský vyšší soudní úředník (Rechtspfleger, Greffier)

Výbor Ministrů Rady Evropy přijal na svém 399. zasedání, konaném dne 16. září 1986, doporučení č. 86 (12), týkající se opatření, jež mají předcházet nadměrnému pracovnímu zatížení soudů a redukovat jej. Důvodem přijetí doporučení byla obava, že v důsledku rostoucího množství věcí, které musí soudy projednávat a rozhodovat, může být ohroženo právo na projednání věci v přiměřené

¹ Desch, E. Die Rechtspfleger in der Gerichtsbarkeit in Europa, s. 5.

² Jauernig, O. Zivilprozessrecht. 29. vydání. Mnichov: C. H. Beck, 2007, s. 38.

době dle čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, jakož i snaha o zredukování nesoudních úkolů, kterými jsou soudci zatěžováni. Doporučení proto navrhuje krom dalších opatření postupně omezovat zatížení soudců úkony nejustiční povahy (úkony, které nepatří ke klíčovým oblastem výkonu soudnictví³) tím, že tyto úkony budou svěřeny jiným osobám nebo orgánům. Mezi takové úkony, jimiž jsou soudci v různých zemích Rady Evropy zatěžováni, příloha tohoto doporučení řadí např.:

- uzavírání manželství;
- uzavírání dohod o rodinném majetku;
- změna příjmení;
- uznávání otcovství;
- správa majetku osob nezpůsobilých k právním úkonům;
- ustanovování opatrovníka osobám nezpůsobilým k právním úkonům a osobám neznámého pobytu;
- dohled nad účetnictvím podnikatelů;
- vedení nejrůznějších rejstříků (obchodních, společenstevních, ochranných známek, lodí atd.), případně pozemkových knih;
- udělování povolení pro výkon podnikání;
- výběr, daní, cel a soudních poplatků atd.

Vzhledem k tomu, že toto doporučení, vycházející z německého a rakouského modelu, byly ochotny přijmout pouze státy střední a východní Evropy, rozhodla se o téměř deset let později (roku 1995) Evropská unie vyšších soudních úředníků (*European Union of Rechtspfleger*)⁴ vytvořit **modelový zákon o evropském vyšším soudním úředníkovi** (*Model statute for an European Rechtspfleger/Greffier*). Jeho status by měl být dle modelového zákona zakotven v ústavě. Obsahově je modelový zákon vymezuje jednak jako nezávislý soudní orgán, plnící úkoly, které mu byly svěřeny zákonem, a též jako vyššího soudního úředníka, nadaného administrativními kompetencemi. Obojí oblast působnosti potom modelový zákon blíže rozvádí v čl. III.

Aktuální vývoj vyústil v roce 2008 ve zpracování **Zelené knihy o evropském vyšším soudním úředníkovi** (*Green Paper for a European Rechtspfleger*).⁵ Autorem je opět Evropská unie vyšších soudních úředníků. Zelená kniha podává přehled o úkolech, jimiž jsou v řadě zemí Evropské unie pověřováni vyšší soudní úředníci, jakož i o způsobu jejich vzdělávání. Ústí v doporučení ministrům spravedlnosti členských států Evropské unie, aby v souladu se závěry vyslovenými v zelené knize byli vyšší soudní úředníci pověřeni úkony majícími povahu výkonu soudnictví a správy soudnictví.

³ Desch, E. Op. cit., s. 4.

⁴ Viz www.rechtspfleger.org.

⁵ Viz www.eu-rechtspfleger.eu.

3. Různá vnitrostátní pojetí institutu vyššího soudního úředníka

Literatura⁶ rozlišuje tři různá typová pojetí institutu vyššího soudního úředníka v Evropě podle toho, jakými úkoly jsou pověřováni a jaké je jejich postavení:

- německý či rakouský Rechtspfleger;
- francouzský Greffier (asistent soudce);
- rejstříkový úředník.

Úprava **německého** vyššího soudního úředníka (Rechtspfleger) je obsažena v zákoně ze dne 5. 11. 1969, nazvaném Rechtspflegergesetz. Rechtspfleger vykonává úkony soudu, které na něj přenáší tento zákon. O jaké úkony se jedná, vymezuje § 3. V plném rozsahu jsou na něj přeneseny úkony, které má podle zákonných předpisů vykonávat soudce okresního soudu ve věcech uvedených v § 3 pod bodem 1., tj. ve věcech převážně nesporné povahy. Dále může vyšší soudní úředník vykonávat úkony ve věcech uvedených v § 3 pod bodem 2., avšak s výjimkou úkonů, které § 14 až § 19a výslovně svěřuje do výlučné působnosti soudce. Body 3. a 4. potom vymezují věci, v nichž může Rechtspfleger činit pouze jednotlivé úkony, výslovně uvedené v § 20 až § 24, § 25 a § 25a, a v § 29 až § 31. V některých případech je Rechtspfleger povinen věc předložit soudci (§ 5). Celkově vzato jde především o věci nesporné povahy; z jiných řízení má největší význam zřejmě rozkazní řízení.

Pro charakteristiku postavení Rechtspflegera je dále důležité, že dle § 9 je věcně nezávislý a že je vázán pouze právem a zákonem (*Recht und Gesetz*). Tato nezávislost však není absolutní, což plyne již z toho, že v některých případech je Rechtspfleger povinen věc předložit soudci, jakož i z pravidla, že je vázán právním názorem soudce, pokud mu soudce vrátí věc, kterou mu Rechtspfleger předtím předložil, zpět (§ 5 odst. 3). Omezení nezávislosti se projevuje rovněž v tom, že proti rozhodnutím Rechtspflegera je dán opravný prostředek, je-li přípustný podle obecných procesních předpisů; není-li takový opravný prostředek přípustný, lze vždy dle § 5 odst. 2 uplatnit námitku, již může buď autoremedurně vyhovět sám Rechtspfleger, a pokud tak neučiní, rozhodne o ní soudce. Právě touto úpravou lze zřejmě odůvodnit pojetí, že ve věcech výkonu soudnictví se před Rechtspflegerem odehrává pouze vnitřní soudní předběžné řízení („innergerichtliches Vorverfahren“), čímž je docíleno souladu s pravidlem vysloveným v čl. 92 Základního zákona, dle něž soudní moc vykonávají soudci.⁷

V **Rakousku** je úprava vyššího soudního úředníka obsažena v zákoně č. 560/1985 BGBl, nazvaném shodně jako v Německu Rechtspflegergesetz. Rakousko je dokonce jedinou zemí v Evropě, která

⁶ Desch, E. Op. cit., s. 4 a násl.

⁷ Viz Jauernig, O. Op. cit., s. 38-39.

postavení vyššího soudního úředníka upravuje přímo v Ústavě.⁸ Přestože je činnost Rechtspflegerů rovněž rozsáhlá, oproti německé úpravě se podstatně liší již tím, co stanoví ústava v citovaném článku: příslušný soudce si může úkon, který je jinak svěřen Rechtspflegerovi, vždy vyhradit nebo jeho vyřízení převzít; při provádění úkonů, které mu byly svěřeny, je Rechtspfleger vázán pokyny příslušného soudce.

Ve Francii se vyšší soudní úředník označuje jako **Greffier**, což lze přeložit jako písař či registrátor. Rozdíl oproti německému či omezenému rakouskému pojetí je v tom, že Greffiérové nejsou nezávislí a svou činnost nevykonávají samostatně, ale podílejí se na přípravě jednání a podle pokynů soudce vyhotovují rozhodnutí.⁹ V tomto směru tedy českým pohledem vzato Greffier připomíná spíše našeho asistenta soudce, než vyššího soudního úředníka.

Rejstříkoví úředníci se vyskytují ve Španělsku. Vedou pozemkové knihy, obchodní rejstřík apod. Vedle nich však ve Španělsku existují též tzv. *Secretarios Judiciales*, kteří se podobají francouzským greffiérům, tj. mají spíše povahu asistentů soudce.¹⁰

4. Vyšší soudní úředník v českém pojetí

4.1. Vyšší soudní úředník dle zákona č. 189/1994 Sb.

V České republice byl institut vyššího soudního úředníka zaveden poprvé zákonem č. 189/1994 Sb., o vyšších soudních úřednících. Důvodová zpráva vyzdvihuje, že vyšší soudní úředníci mohou oprostít soudce od vyřizování méně závažných věcí a umožnit jim, aby se mohli soustředit na nejobtížnější případy. Koncepčně se zákon hlásí k rakouskému a německému pojetí vyššího soudního úředníka, jenž je v těchto zemích, jak bylo shora řečeno, označován výrazem Rechtspfleger. V souladu s tímto východiskem byla vyššímu soudnímu úředníku přiznána věcná nezávislost, byť v omezeném rozsahu, a samostatnost při provádění úkonů, které mu byly svěřeny v civilním řízení soudním, trestním řízení a v jiné činnosti soudu.

Vyšší soudní úředník vykonával úkony na základě rozvrhu práce. V něm mělo být jmenovitě určeno, v jakém soudním oddělení či odděleních bude vyšší soudní úředník zařazen, a který soudce mu

⁸ Desch, E. Op. cit., s. 6. Čl. 87a spolkového ústavního zákona (BV-G) zní: „(1) Durch Bundesgesetz kann die Besorgung einzelner, genau zu bezeichnender Arten von Geschäften der Gerichtsbarkeit erster Instanz in Zivilrechtssachen besonders ausgebildeten nichtrichterlichen Bundesbediensteten übertragen werden.

(2) Der nach der Geschäftsverteilung zuständige Richter kann jedoch jederzeit die Erledigung solcher Geschäfte sich vorbehalten oder an sich ziehen.

(3) Bei der Besorgung der im Abs. 1 bezeichneten Geschäfte sind die nichtrichterlichen Bundesbediensteten nur an die Weisungen des nach der Geschäftsverteilung zuständigen Richters gebunden. Art. 20 Abs. 1 dritter Satz ist anzuwenden.“

⁹ Desch, E. Op. cit., s. 7.

¹⁰ Desch, E. Op. cit., s. 7-8.

případně bude udílet pokyny, kdo jej bude zastupovat, a v jakých věcech bude úkony provádět. V tomto směru bylo nutno rozlišovat dvě situace:

a) Úkony vykonávané přímo na základě rozvrhu práce bez pověření soudce (§ 3 odst. 2).

Předseda soudu však při tvorbě rozvrhu práce neměl zcela volnou ruku v tom, v jakých agendách vyšším soudním úředníkům svěří možnost provádět úkony soudu, ale mohlo jít pouze o věci uvedené v § 9 odst. 1 a 2, a o úkony vyjmenované v § 9 odst. 3, bez ohledu na to, jakých věcí se týkají. V § 9 odst. 1 a 2 byly vyjmenovány především věci nesporné povahy, smírčí a předběžná řízení, některé způsoby výkonu rozhodnutí; z další agendy se zde vyskytovalo pouze rozkazní řízení. V těchto řízeních mohl vyšší soudní úředník samostatně provádět veškeré úkony, rozhodovací i nerozhodovací povahy. Úkony uvedené v odstavci třetím se týkaly sepisování podání soudu, vyřizování dožádání (krom styku s cizinou), odstraňování vad podání, rozhodování o složených zálohách a rozhodování ve věcech soudních poplatků, pokud uložení poplatkové povinnosti nesouviselo s rozhodnutím ve věci samé. Při provádění úkonů ve věcech uvedených v § 9 odst. 1 a 2, či konání jednotlivých úkonů dle § 9 odst. 3 byl vyšší soudní úředník vázán pouze zákonem a jinými právními předpisy (§ 4 odst. 1), nikoliv však pokyny soudce. Meze této věcné nezávislosti však byly dány tím, že v případě skutkově či právně mimořádně složitých věcí mohl soudce věc vyššímu soudnímu úředníku odejmout a vyřídit ji ve vlastní působnosti (§ 6), jakož i v tom, že v těchto mimořádně složitých případech a v situacích, kdy by měl být ve věci proveden úkon, k němuž nebyl vyšší soudní úředník oprávněn, se stanovila jeho povinnost předložit věc soudci (§ 7).

b) Úkony vykonávané na základě rozvrhu práce z pověření soudce (§ 3 odst. 3).

Ve kterých věcech mohl soudce pověřit vyššího soudního úředníka prováděním jednotlivých úkonů, opět musel stanovit rozvrh práce. Opět tak nemohl učinit libovolně, ale mohl tak stanovit pouze ohledně úkonů uvedených v § 10 (týkalo se civilního řízení) a v § 11, jež se vztahovalo k trestnímu řízení. Bylo nutno rozlišovat, zda úkon, jímž byl vyšší soudní úředník pověřen, má povahu rozhodnutí (např. rozhodování o pořádkové pokutě, svědečném, znalečném nebo tlumočném), nebo jiného úkonu [např. příprava jednání dle § 114 odst. 2 písm. a) a c)]. Šlo-li o jiný úkon než o rozhodnutí, mohl soudce, který provedením úkonu vyššího soudního úředníka pověřil, udělit tomuto úředníkovi též písemný závazný pokyn, jak má být úkon proveden. Naproti tomu tam, kde šlo o úkony rozhodovací povahy, soudce závazné pokyny udílet nemohl.

Samostatnost a věcná nezávislost postavení vyššího soudního úředníka se tedy projevila ve značném rozsahu. Soudce mohl dát závazný pokyn vyššímu soudnímu úředníku pouze tam, kde šlo o úkon nerozhodovací povahy vykonávaný z pověření soudce; z opačného úhlu řečeno, závazný pokyn nemohl soudce vyššímu soudnímu úředníku udělit, šlo-li o jakékoliv úkony vykonávané přímo dle rozvrhu práce bez pověření soudce (§ 9) a o úkony rozhodovací povahy vykonávané z pověření soudce (§ 10, § 11).

Věcná nezávislost však měla své meze. Ty se ve věcech, v nichž vyšší soudní úředník vykonával úkony přímo na základě rozvrhu práce bez pověření soudce, projevovaly ve stanovení možnosti soudce věc vyššímu soudnímu tajemníkovi odejmout, případně v povinnosti vyššího soudního tajemníka věc soudci předložit; v úkonech konaných z pověření soudce lze jako projev těchto mezí chápat to, že

soudce měl na výběr, zda vyššího soudního tajemníka vůbec provedením jednotlivého úkonu pověří, a šlo-li o úkon nerozhodovací povahy, též v možnosti udělit mu závazný pokyn. Konečně dalším projevem těchto mezí byla úprava opravných prostředků proti rozhodnutím vyššího soudního úředníka v § 8.

4.2. Vyšší soudní úředník dle zákona č. 121/2008 Sb.

4.2.1. Důvody přijetí nové právní úpravy

Nová úprava, obsažená v zákonu č. 121/2008 Sb., o vyšších soudních úřednících a vyšších úřednících státního zastupitelství a o změně souvisejících zákonů,¹¹ nabyla účinnosti dne 1. 7. 2008. Důvodem jejího přijetí bylo jednak nové vymezení působnosti vyšších soudních úředníků a dále konstituování obdobné funkce u státního zastupitelství. Zákonodárce si sliboval, že dosáhne zkvalitnění a zrychlení řízení tím, že co nejširší rozsah úkonů přenesl na vyšší soudní úředníky a vyšší úředníky státního zastupitelství, jejichž působnost by měla být omezena „*v podstatě pouze výhradní působností soudce nebo státního zástupce*“.

4.2.2. Předpoklady pro výkon funkce vyššího soudního úředníka

Vyšším soudním úředníkem může podle § 2 citovaného zákona být fyzická osoba, která splňuje tyto předpoklady:

- má státní občanství České republiky
- je bezúhonná. Za bezúhonného se přitom nepovažuje ten, kdo byl pravomocně odsouzen pro trestný čin spáchaný z nedbalosti za jednání související s výkonem práce u soudu nebo státního zastupitelství anebo pro trestný čin spáchaný úmyslně, ledaže se na něj podle zvláštního právního předpisu nebo rozhodnutí prezidenta republiky hledí, jako by nebyl odsouzen;
- úspěšně ukončila studium vyšších soudních úředníků. Studium je upraveno v § 22 až § 25 tohoto zákona. Ustanovení § 2 odst. 1 však na stejnou úroveň staví ukončené vysokoškolské vzdělání v bakalářském nebo magisterském studijním programu v oblasti práva, a rovněž úspěšně ukončené studium vyšších úředníků státního zastupitelství.

4.2.3. Úkony vykonávané vyššími soudními úředníky

4.2.3.1. Obecné vymezení okruhu úkonů

I podle nové úpravy platí, že vyšší soudní úředník vykonává úkony soudu v soudním oddělení nebo v několika soudních odděleních, do nichž byl jmenovitě zařazen rozvrhem práce (§ 4 odst. 1). V rozvrhu práce budou rovněž stanovena pravidla zastupování, jakož i vymezení úkonů, které může

¹¹ Cituje-li se dále paragraf bez bližšího označení, myslí se tím paragraf tohoto zákona.

vyšší soudní úředník vykonávat, a zda k tomu potřebuje pověření, či nikoliv, a kdo je takové pověření oprávněn udělit. K tomu srov. rovněž § 42 zákona o soudech a soudcích.

Rovněž nová úprava rozlišuje mezi úkony, které bude vyšší soudní úředník vykonávat **přímo na základě rozvrhu práce bez pověření soudce**, a úkony, jež **bez takového pověření vykonávat nemůže** (přesněji řečeno, v § 4 odst. 2 se mluví o „věcech, typech řízení“ a o „činnosti soudu“). Rozdíl oproti předchozí úpravě je však v tom, že **naplnění těchto kategorií se ponechává výlučně na rozvrhu práce**. Předseda soudu tak není omezen kupř. tak, jako za předchozí úpravy, že rozvrhem práce mohl pověřit přímým prováděním jenom těch úkonů, které upravoval § 9 předchozího zákona; nyní může v rozvrhu práce konkrétnímu vyššímu soudnímu úředníku svěřit možnost přímo (bez pověření) provádět jakékoliv úkony soudu, které mohou být vyššímu soudnímu úředníku dle tohoto zákona svěřeny. Naopak také rozvrh práce může stanovit, že určitý vyšší soudní úředník bude vykonávat úkony soudu jenom na základě pověření soudce. Právní úprava je tak na jednu stranu pružnější v tom, že umožňuje předsedovi soudu, aby při tvorbě rozvrhu práce vzal v úvahu zkušenosti, schopnosti a odbornost každého vyššího soudního úředníka. Na druhou stranu klade vyšší nároky na tvorbu rozvrhu práce a nese s sebou riziko, že vyšším soudním úředníkům svěří přímé provádění úkonů, které by z povahy věci spíše vyžadovaly pověření soudce.

Pro **úkony vykonávané přímo na základě rozvrhu práce bez pověření soudce** platí, že při jejich provádění je vyšší soudní úředník vázán pouze zákonem a jinými právními předpisy, nikoliv však pokyny soudce. To platí jak pro úkony rozhodovací, tak i pro úkony nerozhodovací povahy. Nepřesné znění § 3 odst. 1 by mohlo narávat závěru, že soudce bude oprávněn udílet pokyny k provedení úkonů nerozhodovací povahy i tam, kde je vyšší soudní úředník vykonává na základě rozvrhu práce bez pověření soudce. Toto ustanovení je však nutno vykládat v kontextu s § 5, jenž možnost udělení písemného závazného pokynu jednoznačně vztahuje toliko k úkonům vykonávaným z pověření soudce.

Znění zákona není přesné ani v tom, že stanovuje vázanost vyššího soudního úředníka zákonem a jinými, tedy podzákonými předpisy. Zřejmě jde o nedostatečné pochopení německé úpravy, která stanoví, že Rechtspfleger je vázán zákonem a právem, čímž se však míní docela něco jiného, než vázanost podzákonými předpisy. Vzhledem k tomu, že úkony vyššího soudního úředníka jsou úkony soudu, musí i pro něj platit čl. 95 Ústavy. Lze však dovozovat, že dospěje-li vyšší soudní úředník k závěru, že podzákoný předpis je v rozporu se zákonem, měl by věc předložit soudci, neboť úsudek o této otázce lze vždy považovat za složitý [§ 7 písm. a)].

Vyšší soudní úředník je povinen předložit soudci věc nejen tehdy, je-li skutkově nebo právně mimořádně složitá, ale též tehdy, má-li v ní být proveden úkon, k němuž není vyšší soudní úředník oprávněn (§ 7). Jde-li o věc skutkově a právně složitou, může soudce věc vyššímu soudnímu úředníku odejmout a sám ji vyřídit; ve věcech obchodního rejstříku tak může učinit jenom tehdy, má-li být rozhodnuto o zápisu (§ 8).

Provede-li vyšší soudní úředník úkon, jenž mu nenáležel, lze dovozovat, že soud rozhodoval v nesprávném obsazení, což činí řízení zmatečným a naplňuje též odvolací důvod. Pokud naopak vyřídí věc soudce místo vyššího soudního úředníka, lze usuzovat, že nepůjde o vadu, která by mohla mít vliv na správnost rozhodnutí. Učiní-li úkon soudce, jenž je především k výkonu soudnictví

povolán, místo vyššího soudního úředníka, jehož role je pořád jenom pomocná, nelze v tom spatřovat porušení ústavně garantovaných práv účastníků; samozřejmě pouze za předpokladu, že šlo o soudce, který je k úkonům v takové věci dle rozvrhu práce příslušný. Tento závěr rovněž odpovídá zákonné možnosti soudce vyhradit si provedení úkonů uvedených v § 10 až 12 (viz § 13).

Při provádění úkonů **vykonávaných z pověření soudce** je vyšší soudní úředník vázán též zákonem a jinými právními předpisy ve smyslu, který byl uveden shora. Vedle toho je však dále nutno rozlišovat, zda úkon, jímž byl vyšší soudní úředník pověřen, má povahu rozhodnutí, či nikoliv. Nejde-li o rozhodnutí, může soudce udělit vyššímu soudnímu úředníku písemný závazný pokyn, jak má být úkon proveden. U rozhodnutí soudce takovou možnost nemá; může ale zvážit, zda vyššího soudního úředníka provedením úkonu vůbec pověří.

Předseda senátu si může vždy **vyhradit**, že úkony, jimiž podle § 10 až § 12 může být pověřen vyšší soudní úředník, provede sám (§ 13).

K úkonům spíše administrativní povahy srov. § 14.

4.2.3.2. Úkony prováděné v občanském soudním řízení

Úkony, které může vyšší soudní úředník provádět v civilním řízení soudním, jsou vymezeny především v § 10 a v § 11. Interpretace těchto ustanovení je však značně problematická, ne-li nemožná, neboť obě ustanovení jsou **zjevně ve vzájemném rozporu**. Ustanovení § 10 odst. 1 vypočítává, v jakých věcech je vyšší soudní úředník oprávněn činit úkony soudu I. stupně; z toho lze argumentem *a contrario* dovozovat, že v jiných věcech vyšší soudní úředník procesní úkony soudu vykonávat nemůže. Ustanovení § 11 naproti tomu stanoví, že mj. v občanském soudním řízení je vyšší soudní úředník oprávněn vykonávat veškeré úkony soudu I. stupně, s výjimkou věcí výslovně v tomto ustanovení uvedených. Jestliže tedy podle jednoho ustanovení může vyšší soudní úředník činit jenom úkony tam, kde mu to zákon výslovně umožňuje, a podle druhého naopak jsou mu svěřeny všechny úkony krom těch, které zákon z jeho působnosti výslovně vyjímá, je v tom zřejmý protimluv.

Právní názor, jenž za dané situace dovozuje, že pro úkony pozitivně zákonem svěřené (§ 10) není nutno pověření předsedy senátu, zatímco pro úkony, které může vyšší soudní úředník činit, protože nejsou součástí negativního výčtu (§ 11),¹² nemá oporu v současném znění zákona. Ten sice počítá s rozlišením úkonů, které může vyšší soudní úředník vykonávat jenom na základě pověření, a úkonů, k nimž toto pověření nepotřebuje; na rozdíl od předchozí úpravy však má být toto vymezení výlučně dáno rozvrhem práce (§ 4 odst. 2).

Krom toho lze zřejmě uznat za správný názor, jenž považuje § 11 sám o sobě za rozporný s ústavním pořádkem. Čl. 94 Ústavy totiž počítá s tím, že soudnictví vykonávají soudy prostřednictvím soudců, a pomocí jiných osob jenom tehdy, stanoví-li to zákon. Tím je sice umožněno přenést i na jiné osoby výkon soudnictví, avšak mělo by jít o výjimečnou situaci; pravidlu, že výjimky je nutno interpretovat

¹² Komentář nakladatelství C. H. Beck k § 38a OSŘ.

restriktivně, také odpovídá přístup, jenž by toto výjimečné pověření jiných osob podílem na výkonu soudnictví pojal taxativním výčtem, a nikoliv tak, že mohou činit vše, krom toho, co jim zákon zakáže.

Ustanovení § 11 tedy jednak nekoordinovaností s § 10 a jednak svým samotným obsahem nemůže obstát a mělo být zrušeno, a až do té doby by nemělo být aplikováno. **Rozsah působnosti vyšších soudních úředníků v občanském soudním řízení by se tak měl dovozovat výlučně z § 10.**

Ze samotného § 10 odst. 1 vyplývá, že vyšší soudní úředník je oprávněn činit úkony soudu I. stupně v rozkazních řízeních, v některých řízeních nesporné povahy, v některých řízeních exekučních, resp. o výkon rozhodnutí a ve smírčím řízení. Ustanovení § 10 odst. 2 pověřuje vyššího soudního úředníka veškerými úkony ve věcech rejstříkových, s výjimkou případů, kdy je třeba nařídít jednání. Ustanovení § 10 odst. 3 potom vypočítává, jaké úkony je vyšší soudní úředník oprávněn činit; zjevně mělo jít obecně o konkrétní úkony bez vazby na druh řízení, avšak tato koncepce se v některých případech nerespektuje [srov. např. písm. p)].

4.2.3.3. Úkony prováděné ve správním soudnictví

Ve správním soudnictví může vyšší soudní úředník provádět **úkony soudu vyjmenované v § 10 odst. 3**. Z tohoto ustanovení však lze použít pouze obecná ustanovení, jež platí jak pro civilní řízení, tak pro správní soudnictví (např. odstraňování vad podání a odmítání podání pro neodstranění vad), a specifická ustanovení týkající se správního soudnictví (např. zjišťování údajů v řízení o udělení mezinárodní ochrany z databáze Ministerstva vnitra), nikoliv však ustanovení, která se týkají výlučně civilního řízení (např. úkony v insolvenčním a exekučním řízení).

Ustanovení § 11, jež se ve své návěště také zmiňuje o správním soudnictví, z důvodů vyložených shora použít nelze. Krom toho se i v tomto druhu soudnictví ukazuje absurdita celé koncepce: např. nemůže-li podle písm. b) vyšší soudní úředník rozhodovat ve věci samé formou rozsudku, znamená to *a contrario*, že formou usnesení rozhodovat může. Vyšší soudní úředník by tak důsledně vzato mohl i meritorně rozhodovat ve věcech volebních nebo ve věcech místního a krajského referenda (§ 88 odst. 3, § 89 odst. 5 § 90 odst. 3, § 91 odst. 3, § 91a odst. 3, § 91b odst. 3 SŘS). Vzhledem k tomu, že v těchto věcech převážně podle zákona není třeba jednání nařizovat, nemusel by soudce v řízení učinit jediný úkon.

4.2.3.4. Úkony prováděné v trestním řízení

Podle § 12 může vyšší soudní úředník provádět v trestním řízení veškeré úkony soudu I. stupně s výjimkami, které toto ustanovení výslovně formuluje. Opět se klade otázka ústavní konformnosti takové úpravy, která je – na rozdíl od předchozí regulace obsažené v § 11 zákona č. 189/1994 Sb. – založena na obecném připuštění všech úkonů krom těch, které zákon výslovně vylučuje. Tím se opět Ústavou připuštěná výjimečná účast jiných osob na rozhodování soudu než soudců extenzivně rozšiřuje, a činí se z ní v podstatě pravidlo.

4.2.4. Vyloučení vyššího soudního úředníka

Vyšší soudní úředník je dle § 6 odst. 1 vyloučen z provedení úkonů soudu **z obdobných důvodů, které stanoví občanský soudní řád, trestní řád a soudní řád správní pro vyloučení soudce**; rozhodující je vždy ten procesní předpis, který upravuje řízení, v němž má vyšší soudní úředník učinit úkon, z něž je vyloučen. Obecně lze říci, že vyšší soudní úředník bude vyloučen pro svou podjatost, tedy pro takový poměr k věci, účastníkům nebo jejich zástupcům, který vzbuzuje pochybnosti o jeho nepodjatosti.

Jakmile se o těchto skutečnostech vyšší soudní úředník dozví, je povinen oznámit to neprodleně předsedovi senátu. O vyloučení rozhoduje předseda senátu, a proti jeho rozhodnutí není přípustný opravný prostředek. Do doby, než bude o podjatosti vyššího soudního úředníka rozhodnuto, může činit jenom úkony, které nesnesou odkladu.

Byl-li vyšší soudní úředník rozhodnutím předsedy senátu vyloučen, určí místo něho v souladu s rozvrhem práce předseda soudu jiného vyššího soudního úředníka.

4.2.5. Opravné prostředky

Spočíval-li úkon vyššího soudního úředníka v rozhodnutí, lze se podle § 9 odst. 1 proti němu bránit **v občanském soudním řízení odvoláním**, a to za stejných podmínek, jako proti rozhodnutím předsedy senátu. Z toho tedy plyne, že odvolání proti rozhodnutí vyššího soudního úředníka bude přípustné pouze tehdy, pokud by bylo přípustné v případě, že by soud nebyl obsazen vyšším soudním úředníkem, ale samosoudcem, senátem či předsedou senátu. Bude-li tedy rozhodnutí vyššího soudního úředníka mít kupř. charakter usnesení, jímž byl účastník vyzván k odstranění vad svého podání [10 odst. 3 písm. c)], nebude proti němu dle § 202 odst. 1 písm. d) OSŘ odvolání přípustné.

Odvolání se nejprve předloží předsedovi senátu, který o něm rozhodne, má-li za to, že mu lze zcela vyhovět. Jeho rozhodnutí se pak považuje za prvoinstanční rozhodnutí, a lze se proti němu bránit odvoláním. Nebude-li moci předseda senátu odvolání sám zcela vyhovět, předloží věc odvolacímu soudu.

V trestním řízení lze obdobně proti rozhodnutí vyššího soudního úředníka podat **stížnost** za podmínek stanovených trestním řádem (§ 9 odst. 2). I zde platí, že stížnosti může zcela vyhovět předseda senátu; neučiní-li tak, předloží věc stížnostnímu soudu.

Z § 9 dále vyplývá, že proti rozhodnutí vyššího soudního úředníka **ve správním soudnictví žádný opravný prostředek není k dispozici**. Případné vady by tak bylo nutno namítat až v kasační stížnosti směřující proti rozhodnutí, jímž bylo řízení před krajským soudem skončeno.